

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 15. februarja 1988 - Leto XL. - Štev. 3 - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Ustava ali okrožnica?

Agenti javne varnosti so v sredo 10. februarja na sedežu Poštne uprave v Trstu aretirali profesorja Sama Pahorja, ker je hotel uveljaviti svojo neodtuljivo pravico, da se v odnosih z državnimi ustanovami poslužuje svojega matereinega jezika, v skladu z določili Londonskega sporazuma, ki je bil kasneje vključen v sklop ozimskih sporazumov, predvsem pa kot predvidevajo določila ustave italijanske republike. To in samo to je jedro celotne «zadeve Pahor», kot jo že imenujejo v merodajnih krogih. Dejanske obtožbe državnega pravdnika na račun prof. Pahorja ne morejo prikriti tega dejstva. Zgodba je v svoji absurdnosti celo smešna, saj ni znano, da bi bili organi javne varnosti zadolženi preganjati svobodnega državljanja samo zaradi tega, ker hoče opraviti svojo dolžnost davkoplačevalca.

«Zadeva Pahor» je jasno pokazala, da si določeni deli državnega aparata prisvajajo pravico, da odločajo o tem, katere so pravice državljanov in se pri tem poživljajo na ustavna določila. Okrožnica, ki jo je izdal poštni uradnik, več velja kot ustava! To je razlog spora med Poštno upravo in Pahorjem. Tega so se jasno zavedali slovenski dijaki, ki

so 11. februarja skupaj s šolniki priredili množično manifestacijo, da bi tako izrazili solidarnost aretiraneemu profesorju. Povsem jasno je, da dijaki, in kot oni celotna slovenska manjšina, tolmačijo zadržanje Poštne uprave kot napad na svoje osebne pravice. Študenti so zaradi tega nastopili enotno in ta enotnost ni bila sad barantanija ali kompromisarstva, ampak je izvirala iz zavesti, da je treba nekaj postoriti, in vsem je bilo jasno, kaj je treba postoriti: opozoriti javnost na ta birokratski absurd, ki je sad točno prepoznavne nacionalistične miselnosti, ter poskrbeti, da se podobne krivice nebi več ponavljale.

Zaradi tega je nujno potrebno, da Slovenci in vsi demokrati strnemo naše vrste in jasno povemo, da hočemo biti enakopravni državljani, kot predvideva italijanska ustava. Sredstvo s katerim bi uresničili te ustavne obveze pa je globalni zaščitni zakon za slovensko narodno manjšino. Slovenski dijaki so nakazali, da je napočil čas, da Slovenci pripravimo veliko enotno manifestacijo prav v Trstu, da bi s tem, tako kot smo že storili na Travniku v Gorici, izpričali naše zahteve.

Vladna kriza za pustni teden

Stojan Spetič

Če drži, da je finančni zakon «suma» programskih izbir neke vlade, tedaj je bila Gorieva petstrankarska vlada poražena prav zaradi pomanjkanja programskega soglasja. To je tudi v sami logiki: petorica strank si je samo razdelila oblast, ni pa imela jasnih idej, kaj naj stori z njo, saj je nastala na osnovi nekkih političnih zaključkov zadnjih predčasnih volitev. Gre za znana razmišljanja o tem, da je KPI «izven igre» in da je napočil čas bitke za oblast med socialisti in demokristjani, brez tretjih tekmecev... In vendar so delali račune brez krčmarja. Italijanska družba je s svojimi protislovji drugačna od predstave, ki jo o njej dajejo vodilni politiki in njihovi korifeji v televizijskih in časopisnih uredništvih. Tako so ob razpravah o finančnem zakonu izbruhnila na dan vsa protislovja. Proti finančnemu zakonu je sindikalna federacija obnovila svojo enotnost in okkalcila splošno stavko, mobilizirali so se upokojenci in drugi zapostavljeni sloji prebivalstva, ki jih je Amatovo varčevanje upravičeno razkačilo.

Družbena trenja, interesni konflikti, ki se v družbi porajajo, so odjeknili tudi v izbirah poslancev in senatorjev. Tako je bila vlada prisiljena nekajkrat menjati finančni zakon, ker je bila poražena pod udarci levičarske opozicije. Zaman je bilo tarnanje socialistov, da je vsega krivo tajno glasovanje.

Iz poraza v poraz je vlada bila prisiljena priznati to, kar so že vsi vedeli: koalicije je konec, napočil je čas programskih izbir.

Morda je zato prav, če na kratko priključimo v spomin temeljne programske usmeritve, ki so bile značilne za Gorievo vlado in zaradi katerih je KPI vodila proti tej vladi odločno opozicijo.

Začelo se je že poleti, ko so se rušili zemeljski plazovi v Valtellini. Goria je dokazal, da gre demokristjanom samo za oblast, pa je za pristojnega ministra postavil Gasparija, domov pa poslal Zamberlettija.

Sledil je sklep o vojaški pustolovšči-

Slovenski dijaki so v četrtek 11. februarja priredili manifestacijo, da bi izrazili solidarnost aretiraneemu prof. Samu Pahorju. Na posnetku povorka pred Coronejskimi zapori.

ni v Perzijskem zalivu, medtem ko se je tam razplamtevala iransko-iraška vojna. Zaman smo komunisti poudarjali, skupaj z drugimi pacifistični gibanji, da je ta pustolovščina nepotrebna in škodljiva. Zaman smo tudi poudarjali, da bi mirovno ladjevje moralo pluti pod zastavami OZN. Rezultat pustolovščine je v tem, da so ameriške in druge ladje ostale v zalivu, da se vojna kljub temu nadaljuje in da ne mine teden, ko bi iranske ali iraške rakete ne zadele kakega tujega naftnega tankerja.

Gorieva vlada je dokazala tudi, da ne zna reševati zapletenih problemov, ki jih prinaša novi konkordat s cerkvijo. Državno neodvisnost je podredila interesom škofovske konference in sprožila nepotreben in nekoristen konflikt o verouku.

Sledil je poskus, da bi sindikalnemu gibanju nadel nagobčnik. Oglasili so se zagovorniki zakonske omejitve sindikalne svobode, pri tem pa so v javnem mnenju ustvarjali povoljne pogoje razni «cobasi», katerim je vlada nalašč prilivala olja na ogenj s svojim početjem in nepopustljivostjo na pogajanjih.

Končno je prišel na rovaš finančni za-

kon, kateremu so glavni Gorievi zavezniki, socialisti, pridajali skorajda pedagoški pomen, češ da bo to «model» za bodočnost, nekako po sistemskih reformah. Zaradi protiljudske vsebine je finančni zakon kaj kmalu zadel ob podvodne čeri in po več mescih razprave klavrno potonil z vlado.

Gorii sedaj ne ostane drugega, kot da zares sprejme predlog in postane predsednik «Confindustrie», kateri je tako zvesto služil, medtem ko se socialisti muzajo, saj so pridobili nekaj novih adutov za svojo kampanjo o neizbežnosti sistemskih reform.

Seveda, nekateri se o tem zelo radi širokoustijo, vendar pa znajo predlagati samo ukinitve tajnega glasovanja in omejitev sindikalnih svoboščin. KPI se ne izmika izzivu morebitnih ustavnih reform, vendar meni, da morajo biti dosledno z izvirnim duhom italijanske ustave, ne pa njeno nasprotje. Smo torej za take reforme, da bo italijanski politični sistem bolj učinkovit in bolj demokratičen. To pa pomeni, da je prva resnična reforma političnega značaja, v izmeničnosti vlad. Če je neka vlada padla iz programskih in vsebinskih razlo-

gov, tedaj naj jo zamenja druga, ki bo sposobna rešiti zastavljene probleme.

Komunisti smo za to, da se parlamentu omogoči resnična zakonodajna dejavnost (danes ga ovira predvsem množica nepomembnih dekretov, da o tem, kako škodujejo nenehni spori v večinah sploh ne govorimo), medtem ko naj vlada zares vlada. Potrebno bi bilo, da se poenostavijo sistemi glasovanja in odločanja, ne pa da se sistemsko zožijo demokratična jamstva za svobodo in neodvisnost članov parlamenta.

Skratka, smo za reforme, ki naj zares spremenijo sistem in ga, v duhu ustave, prilagodijo sedanjemu času, da bo ljudstvo zares lahko razumelo, kaj se dogaja v najvišjih organih države, jih usmerjalo in nadzorovalo. Kdor vztraja samo pri volilnih in podobnih reformah, samo uganja demagogijo in še to poceni.

Tudi ta vladna kriza dokazuje, da je varljiva utvara, češ da je mogoče reševati probleme in obvladati nujne spremembe v družbi brez ustvarjalne moči, odgovornosti in torej sodelovanja komunistov.

st. s.

Zapustil nas je tovariš Ivan Andolšek

Pred kratkim nas je za vedno zapustil tovariš Ivan Andolšek od Ferlugov. Na openskem pokopališču se je na dan pogreba zbrala velika množica prijateljev in tovarišev, saj je bil pokojni Ivan med ljudmi res priljubljen. Bil je zgleđen mož in oče ter zaveden rojak in komunist.

Rodil se je 24. maja 1910. Med prvo svetovno vojno je bil njegov oče mobiliziran in odposlan na rusko fronto. Vojno pomanjkanje je zaradi tega hudo prizadelo družino Andolšek. Ivan je medtem obiskoval osnovno šolo na Opčinah, kasneje pa še Ciril-Methodovo srednjo šolo pri Sv. Jakobu. Izučil se je za inštalaterja, a tega poklica ni nikoli opravljal, ker ga je, kot slovenca in ker ni hotel sprejeti fašistične izkaznice takratna črna oblast stalno šikanirala. Preživljal se je z občasnimi deli kot zidar. Svoj poklic je opravljal zelo vestno.

Leta 1934 se je poročil z domačinko Ivanko Maver, konec istega leta je prišel v Italijo kot vojak pri prvorojencu Albertu.

Ob izbruhu druge svetovne vojne ga vojaške oblasti niso vpoklicale v vojsko, ker je bolehal na srcu. Kljub temu pa so ga fašisti «iz previdnosti» zaprli v Coronejske zapore, skupaj z njegovim očetom Francom in materjo Ernesto. Ženi Ivanki so prizanesli, ker je morala negovati bolnega otroka. Očeta so kasneje premestili v Parmo, kjer je ostal do razpada Italije, mater so odposlali

v bližino Frosinoneja, Ivan pa je moral kot «internato libero» v Orto pri Novari.

Po kapitulaciji Italije mu je uspelo zbežati in se vrniti domov, kjer je takoj začel opravljati terensko delo. Oktobra 1944 je šel v partizane. Novembra istega leta je bil hudo ranjen pri Pedrovem na Vipavskem. Zajeli so ga Nemci. Strogo zastražen se je več mesec zdravil v goriški bolnici. Medtem je žena Ivanka rodila drugega sina Rada. Konec februarja so ga Nemci deportirali v uničevalno taborišče Dachau. Iz tega pekla so ga 1. maja 1945 osvobodili zavezniki. Domov se je lahko vrnil komaj 12. junija.

Po vojni se je Ivan od vsega začetka vključil v družbeno in prosvetno življenje v domači vasi. Pri Ferlugih so obnovili prosvetno društvo Višava in Ivan je bil vseskozi njegov predsednik. Ivan je v ta namen žrtvoval veliko truda in proatega časa. Po direktivah partije je zdaj že pokojni tovariš Riko Malalan imenoval Ivana Andolška za predsednika Gradbene zadruge na Opčinah. Zaradi težkih političnih in gospodarskih razmer, ki so veljale v tistih časih, je bila zadruga razpuščena leta 1954. Od takrat je začel Ivan delati na svojo roko. S pomočjo starejšega sina mu je uspelo postaviti na noge krepko gradbeno podjetje.

Trpljenje ki ga je preстал med vojno, je seveda vplivalo tudi na Ivanovo

zdravje. Pred leti je preстал težko operacijo, a je kljub vsem neprilikam ohranil vder značaj vse dokler mu ni njegovo šibko srce odpovedalo.

Sekcija KPI Opčine - Bani in uredništvo Dela izrekata svojcem najgloblje sožalje. Ivanu pa naj bo rahla domača gruda.

Darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so darovali v sklad Dela tovariši: Marcello Petkovšek iz Trsta 9.000 lir, Angel Tence iz Križa 4.000 lir, Kristjan Sulčič iz Nabrežine 1.000 lir, Stanko Caharija iz Nabrežine 4.000 lir, Poldo Španger iz Devina 4.000 lir, Vladimir Giorgi (Jurca) iz Sosljana 4.000 lir, Elio Visentin iz Nabrežine kamnolomi 14.000 lir, Pavel Mokole iz Slivnega 9.000 lir, Wiljem Sirk iz Križa 8.000 lir, Pierina Sirk iz Križa 4.000 lir, Irma Sirk Rebula iz Križa 9.000 lir, Remigio Babič iz Žavelj 4.000 lir, Giusto Klun iz Krmenke 10.000 lir, Emil Maver iz Krmenke 10.000 lir, Sekcija VZPI-ANPI iz Boljunca 4.000 lir, Mario Kozina iz Boljunca 4.000 lir, Fabjan Bonano iz Boljunca 6.000 lir, Izidor Zobec iz Boljunca 5.000 lir, Dorči Maver iz Boljunca 10.000 lir, Cveto Čok iz Boljunca 5.000 lir, Danilo Sancin iz Boljunca 4.000 lir, Ivo Tull iz Korošcev 4.000 lir, Albino Leban iz Nabrežine 4.000 lir.

Seja glavnega odbora sekcije KPI občine Dolina

Konec januarja je bil v večnamenski dvorani na županstvu v Dolini redni kongres sekcije KPI občine Dolina. Takrat so prisotni izvolili tudi novi glavni odbor sekcije, ki se je prvič sestel v četrtek 4. januarja. Ob tej priložnosti je bil za tajnika sekcije potrjen Boris Kocijančič. Novi izvršni odbor pa sestavljajo Willy Wörus, Angelo Saccon, Aldo Bandi, Magda Švara, Valter Mattiussi, Darij Brajnik, Saša Smotlak, Jordan Kuzmič ter Robi in Claudio Ota. Glavni odbor je obenem na podlagi kongresne diskusije sestavil in odobril dokument, ki nakazuje konkretne delovne smernice sekcije za bodočnost. V dokumentu je zapisano, da se mora sekcija ukvarjati predvsem s krajevnimi problemi, vendar da ne sme zanemariti problema globalne zaščite, sodelovanja z italijansko manjšino v Jugoslaviji in miru v svetu. Za take pobude zadoščajo že zelo skromna sredstva, zato je nerazumevanje nekaterih političnih in socialnih sil, ki upravi očitajo, da za te stvari trati javna sredstva, popolnoma neutemeljeno. Zagovarjanje lastnih interesov se z razvojem družbe pojavlja tudi znotraj sil, ki so del tradicionalne leve. Zato v njeni sredi ne vlada več solidarnost, kar se je očitno pokazalo v nedavnem sporu med občinsko upravo in sindikatom CGIL, v katerega je včlanjena večina občinskih uslužbencev. Poročevalec Boris Kocijančič se je o tem vprašanju takole izjasnil: «Osebnost nisem protiven stavki, zato ker spoštujem sindikalni pluralizem kot trajno vrednoto, kot tudi spoštujem sindikalno neodvisnost. To sta pogoja za demokratični in družbeni napredek. Ti dogodki pomenijo tudi rast krajevnega sindikata, kateri zahteva določene pravice za delavce. Rast pa ne pomeni samo zahtevati, oziroma ne pomeni, da se mora sindikat zapirati v ekstremistične in provokativne dejavnosti ali pa v protagonizem posameznega sindikalista, kot tudi eventualnih drugih interesov. Zavedati se mora, da v prvenstveno mora zavladati poštenost in da ne predstavlja samega sebe, ampak vse delavce zaposle-

ne v tisti realnosti, ne glede, če so vpisani ali ne v katerikoli sindikat. Ta rast pa pomeni tudi biti soodgovorni pri oblikovanju reform dela in organizacije v korist našim občanom.

Kot sem prej omenil, ni vse zlato kar se sveti in tudi pri nas je tako. Veliko smo napravili za občane in uslužbence. Vemo tudi, da bomo morali izboljšati še veliko stvari ter sem prvi, ki pravim, da je nujno potrebno, da bo vsak občan deležen najkvalitetnejših uslug, katere je občina dolžna nuditi. Protiven pa sem uporabi takih metod, ki so škodljive v prvi vrsti za vsakega posameznega delavca ter za verodostojnost sindikata. Zagotovo krivica ni samo na eni strani. Zato pravim, da mora prevladati potrepljivost in predvsem medsebojno spoštovanje. Moramo se potruditi, da začnemo trezno obravnavati vsak problem posamezno. Zato pravim, da je treba z odgovornostjo posredovati, da pride do sporazuma in sodelovanja pri reševanju perečih problemov, da izboljšamo kvaliteto in finančno razne usluge v korist naših občanov, ki so neposredno prizadeti. Pri tem moramo biti soodgovorni vsi: sindikat, Uprava, stranke in zakaj ne tudi posamezni občani.

Prepričan sem, da nam bo uspelo izboljšati naše delo predvsem z večjim kolektivnim znanjem. To pomeni, da moramo povezati okoli naših predlogov čimveč ljudi. Biti moramo odkritosrčni pri obravnavi raznih problemov, strpni do sotovarišev in se moramo držati demokratičnega centralizma; kar je jedro komunistične partije.

Razvoju družbe se mora prilagoditi tudi funkcija sekcije, ki bo morala v prihodnje nuditi ljudem strokovne nasvete tudi o stvareh, ki ne zadevajo izključno politiko ali pa upravljanja občine. V svojem poročilu je to stališče tovariš Kocijančič takole obrazložil: «Da bi sekcija postala tista agilna struktura, kot bi morala biti, je prvenstvenega pomena, da se tovariši in tovarišice, ki so člani glavnega odbora, ukvarjajo in predstavljajo partijo, oziroma sekcijo

na področjih, na katerih se najbolj spoznajo. Ta bomo uresničili, če bomo naše politično delo znali prilagoditi potrebam našega teritorija in družbe ter če bomo znali kot sekcija pravilno analizirati in ustrezno reagirati na razne izzive in novosti družbenega okolja. Menim, da naša politika ne sme sloneti samo na prizadevanjih, da bi za vsako ceno povečali ali ohranili, konsenz, ampak je bolj važno, kako bomo z našim odgovornim delom prispevali k oblikovanju celotne družbe».

Dokument se nadaljuje z ugotovitvijo, da je brezposelnost tudi v občini Dolina hud problem, zaradi tega mora sekcija poleg posegov na deželni in državni ravni, spodbujati tudi razvoj domačega obrtništva, kmetijstva in gostinstva in drugih terciarnih dejavnosti. Kar zadeva kmetijstvo, bo sekcija še naprej zahtevala, da se razširi obseg Kraške gorske skupnosti tudi na dolinsko občino. Začasno zaposlovanje na občini je že dalo dobre rezultate, dodatna delovna mesta pa bo zagotovil park v dolini Glinščice. Tudi spremstvo prizadetih otrok, bi moralo zaposliti nekaj oseb.

Člani glavnega odbora so tudi sklenili, da bodo v bližnji prihodnosti priredili programsko konferenco sekcije, kjer bodo dolinski komunisti ocenili opravljeno delo in kjer bodo načrtali konkretne smernice za nadaljno delovanje. Pred sekcijo so sedaj zahtevne preizkušnje, kot so deželne in pokrajinske volitve, ki bodo pokazale, kako družba spremlja sedanje spremembe v partiji in na kakšen način občani ocenjujejo delo občinske uprave. Poleg omenjenih vprašanj so prisotni obravnavali še probleme šolstva, prevozov, prištanišča, zaščite okolja in kadrovanja. «Zavzemati se moramo», je povedal Kocijančič, «in vztrajati ter pritiskati na pristojne oblasti, da se končno realizira obrtniška cona in osrednji zdravstveni center v naši občini. Pazljivo moramo slediti metanizaciji naše občine, ki se bo začela že v teku letošnjega leta. Poleg tega moramo tudi zgraditi družbeno-kulturni center, novo pošto ter postopoma razširiti osrednji športni center v Dolini».

V poročilu novega tajnika je bilo med drugim zapisano, da bi se morali dolinski komunisti v bodočnosti prizadevati, da bi v aktivnosti in življenje sekcije več kot doslej angažirali ženske, da bi slednje bolj dejavno prispevale k družbenemu življenju občine.

Naj za konec dodamo, da so prisotni izvolili tudi novi izvršni odbor sekcije, ki ga sestavljajo: Boris Kocijančič (tajnik), Darij Brajnik in Willj Wörus (zadolžena za organizacijo), Magda Švara (tisk in propaganda) ter Claudio Ota (blagajničar).

KD Lipa iz Bazovice je 5. februarja priredil celovečerni koncert Mladinske skupine P. Tomažič.

Nič več «bele lise» v zgodovini

Gorbačev postopoma odpravlja «bele lise» v sovjetski zgodovini, ki iz pretveze za propagando trenutne partijske linije spet postaja to, kar bi morala biti — vir spoznanja in povod za razmišljanje, «magistra vitae». Predolgo let se je sovjetsko zgodovinopisje (nekaterim častnim izjemam navzlic) podrevalo političnim in taktičnim logikom, nekako po negativnem zgledu «Zgodovine VKP (b)», ki je žal zlužila kot teoretski priročnik milijonom borcev za boljši svet in povzročila nemalo izkrivljanj in grobih napak.

Narodi ZSSR obračunajo s svojo zgodovino in predvsem s stalinizmom, ki ni predstavljal samo «kulta osebnosti» (saj to bi bilo najmanjše zlo) pač pa poskus likvidacije leninskega jedra boljševistične partije in spremembo linije v izgradnji socializma, ki se je po sili razmer in zaradi subjektivnih odklonov vodilnega kadra, sprevergla v linjo utrjevanja birokratsko-državnega režima, v katerem je bila zanikana najosnovnejša premisa socializma — svobodna ustvarjal-

nost delavskega razreda in njegovih zavznikov na oblasti.

V okviru frakcijskega boja za oblast v dvajsetih in tridesetih letih je zmagal Stalin, ki je obračunal na najbolj okruten način s svojimi političnimi tekmeči in nasprotniki. Pri tem pa je bil tolikanj pretehtan in premeten, da je svojo oblast utrjeval s spretnim sklepanjem zavezništev. Tako se je najprej povezal z Zinovjevom in Kamenjevom proti Trockemu, nato z Buharinom proti Zinovjevu in Kamenjevu, končno pa je likvidiral še Buharina, človeka, ki ga je Lenin v svojem znanem «testamentu» upravičeno imenoval za «ljubljenca cele partije» in «najprodnornejšega teoretika», čeprav je iskreno tudi dodajal, da je v Buharinovem marksizmu nekaj sholastičnega...

Nikolaj Buharin je bil vsekakor človek, ki je Leninu pomagal pri premoščanju ostrin vojnega komunizma in uveljavljanju «nove ekonomske politike», to je sistema, ki je vnašal tržne zakonitosti in dialektiko med mestom in

kmečkim podeželjem, kateremu je Buharin velel, naj se obogati, če hoče prispevati k nagli industrializaciji mest. NEP sta Lenin in Buharin načrtovala za «nekaj desetletij», medtem ko jo je Stalin likvidiral v kratkemu času ter nadomestil s politiko nasilne kolektivizacije zemlje, «razkulačenjem» za ceno milijonov žrtev in grozne lakote na Ukrajini, ter pospešeno industrializacijo. Že res, da je grozila vojna, vendar se posledice poznajo še danes.

Ko je Stalin povsem utrdil svojo osebno oblast, je obračunal tudi s svojimi tovariši iz leninske garde. Med žrtvami strašne morije je bila tudi Buharinova skupina, v kateri so bili vidni boljševiski, kot predsednik sovjetske vlade Rikov, načelnik sindikatov Tomski, gospodarstvenik Pjatakov, Rakovskij, Krestinskij in drugi. Vse je bivši menjševik in sovražnik revolucije Višinskij, tedaj že zvezni javni tožilec, ozmerjal s «steklimi psi», ki ne zaslužijo drugega kot smrtno kazen.

Dejansko so Buharina in njegove tovariše (skupno 21) usmrtili dan po obsodbi, 14. marca 1938; natančno pred pol stoletja.

Spomin na Buharina, predsednika kominterne, glavnega urednika «Pravde» in «Izvestij», se je ohranil v srcih sovjetskih ljudi, predvsem med komunisti. Njegova vdova Anna Mihajlovna pa si je na pamet zapomnila pismo bo-

Komedija zoper bogove

Po Kralju na Betajnovi Ptichi. Aristofanovo delo je predelal Milan Jesih.

Vsebina po Aristofanu:

Dva poštena človeka se naveličata krivičnega sveta. Iščeta nov pravičnejši svet. Najdeta ga pri ptičih. Tu ustanovita pravično družbo. V pravično državo ne morejo udreti ne prevratni ljudje ne bogovi.

Vsebina po Jesihu:

Dva prevratneža zapustita svet. Prideta v deželo ptičev, kjer ustanovita novo državo, v katero imajo vstop vsi. Pogoja: pokvarjenost in podrejenost oblasti.

Skupno:

Komedija zoper bogove. V antiki so verovali v bogove. Jemali so njihove zakone kot idealne. Naenkrat so se spomnili, da bi lahko bogove uničili in častili človeka kot boga. Mislili so, da je človek lahko bog. Ko smo stoletja imeli človeka za boga, smo se zavedali, da človek ni bog, da idealnosti ni. Pridni! Vse kar človek naredi je relativno. Dobro ali slabo. Kratko ali dolgo. Idealni danes je pokvarjeni jutri. Zato je Jesih postavil drami relativen konec. Slučajno se je v Jajcegrad zaletelo letalo. Lahko bi mesto padlo na zemljo zaradi teže, ki je postajala vsak dan večja.

Mesto:

To ni mesto ptičev, pač pa mesto zemljanov. Vanj vdrejo vsi ljudje, ki tvorijo vsako UGLEDNO mesto. Pri-

de poet, da ga zapiše večnosti. Ptiči ne rabijo poetov, ker sami pojejo.

Pride ideolog. Za ideologijo skriva oblast svoj obraz.

Pride urbanist. Uredi strukturo mesta.

Pride ukaz. Vsi ptiči si morajo odrežati peruti. Potem ptiči niso več ptiči. Žrtev za oblast. In kakšno oblast!!! Ko se je pokazala na odru, smo vsi gledali. Mirno. Nepremično. Moralnih predsodkov ni več.

Kostumi:

V prvem dejanju so prevladovalj papagiji. V drugem delu so bili kostumi boljše.

Razsvetljava:

Lepi efekti luči nad ogrodjem gnezda.

Igralci:

Gostovanje Mestnega gledališča Ljubljana. Najlepši igralec Milan Štefe, najboljši Marko Simčič.

Če gledamo dramo z ideološkega vidika, vidimo, da gre za komedijo zoper bogove.

Če gledamo dramo z zgodovinskega vidika, vidimo, da gre za kritiko družbe. Brez novih predlogov. Poglavitna ideja: če se preveč naklada, se poruši.

Če gledamo dramo v pustnem vzdušju, dobimo navdih za pustni kostum.

Odziv: Nekaterim mladim je bila všeč.

Vilma Purič

Sekcija ZŽI - UDI iz občine Dolina prireja v sklopu prireditve za praznovanje dneva žena, v soboto 12. marca celodnevni izlet na Brione.

Odhod z avtobusom ob 8. uri iz Doline. Vožnja do Fažane. Vkranje na ladjo in vožnja do Velikega Briona. Ogled spominskega parka in muzejev. Povratek do Fažane in kosilo. Po kosilu vožnja do Pule, ogled mesta. Nadaljevanje vožnje do Portoroža, kjer bo večerija z zabavo in animacijo v hotelu Palace.

Povratek v Dolino v poznih večernih urah.

Izlet stane 70.000 lir. Vpisovanje in informacije v gostilni Pri občini (pri Tatjani) telefon 22.84.97.

Za se vpisat prinesite s seboj potni listi ali predpustnico ter osebno izkaznico.

Kdor se ne more udeležiti izleta, lahko pride na večerijo in zabavo v Hotel Palace v Portorožu. Cena večerije je 20.000 lir.

dočim pokolenjem sovjetskih komunistov. Iz tega pisma, ki so ga končno objavile «Moskovske novosti», je pesnik Jevtuščeno zgostil pesniški izliv. Pretresljiv je konec, ko Buharin skoraj preroško piše: «Tovariši, vedite, da je na rdečih zastavah vašega pohoda h komunizmu tudi kapljica moje krvi».

Končno rehabilitacija, po dolgotrajnem molku in nešteti krivicah. Vdova je dvajset let preživela po taboriščih, sinu so nasilno spremenili priimek.

Kaj vse to pomeni? Ni samo obračun z zgodovino, ki se vendarle kaže v vsej luči, pač pa tudi (in predvsem) obračun s sedanjostjo, kateri Buharin še vedno govori aktualno, saj so marsikatera njegova (in Leninova) teoretska razmišljanja podlaga perestrojke in sprememb za današnjo rabo.

Zato veliko zanimanje po vsem svetu. Rehabilitacija Buharina, ki vrača v sovjetske partijske vrste pravico do teoretskega iskanja in eksperimentiranja, diskusije in odkritega ločevanja, nikakor ni samo sovjetska notranja zadeva, pač se tiče vseh komunistov v svetu, vseh naprednih sil.

Prav to je tudi razlog, da nikakor ne moremo sprejeti malenkostnih in skorajda podlih namigovanj iz vrst PSI, češ da bi morala sedaj KPI pomesti s Togliattijem, češ da je sokriv za Stalinove zločine. V tej zgodovinski dobi so vpletene vse kominternovske generacije,

Manifestacija za

MIR

*Petovlje
(Zagraj - Gorica)*

*Sprevod ob 10 uri
iz Zdravščine
Sovodnje ob Soči*

Štafeta od:
vojaškega pokopališča v Redipugli
mejnega prehoda v Škabrijelovi ulici
(Gorica - Nova Gorica)

brez izjem. Konec koncev je tudi Gramsci s svojim znanim pismom podprl «večino CK KPSZ okoli Stalina», čeprav mu ni verjel. Naj zato postavimo pred sodišče zgodovine tudi njega, kakor tudi Nennija in toliko evropskih antifašistov, ki so med Hitlerjem in Stalinom izbrali Stalina, ker se je njegova SZ borila proti fašizmu? Oh, saj res, nekaterim v Italiji in Franciji je sedaj antifašizem nekaj

staromodnega, kar bi morali odpraviti v ropotarnici zgodovine...

Ne zanimajo nas malenkostne polemike, posebno še sedaj, ko smo priča epohalnim spremembam in izbiram, ki bodo pogojevale tako položaj v SZ, kakor tudi perspektive razvoja socialistične misli in iz nje izhajajoče prakse v prihodnjih desetletjih.

st.s

Prazna omizja in stare pasti

Kaj bo novega z našim zaščitnim zakonom? Nič, bi se lahko glasil običjni odgovor, kakor vseh zadnjih dvajset, trideset, štirideset let...

Torej, nič novega. In vendar smo prisiljeni vsakokrat meriti tudi neznatne premike, da bi po njih uravnavali taktiko in strategijo partije in manjšinskih organizacij. Hkrati pa se moramo tudi vprašati, koliko časa še naj naši ljudje potrpijo in če jih ne bo v določenem trenutku zajelo malodušje. To bi namreč bila največja zmaga naših nasprotnikov, ki so izbrali taktiko mehčanja in vnašanja elementov fatalizma v naše vrste. Kajti prepričanje, da iz zaščitnega zakona ne bo nič vodi marsikoga k zacljčku, da je tedaj najbolje, če se zadovoljimo z «možnim» in to je pragmatično poudarjanje nujnosti razdeljevanja denarnih sredstev (dokler so), sprejemanja socialističnega ali demokratskega pokroviteljstva in podprejanje njihovim trenutnim taktičnim ciljem. Hkrati pa tako dajemo nasprotniku, ki se je vsidral v oblastvene sfere tržaške sredine, veliko prednost, saj je tako na potezi in ve, da ji bo dano še v bodoče pogojevati naše razmere.

Tako je za ta začetek novega leta značilno vse, kar je spremljalo jugoslovan-

sko — italijanski vrh med Gorio in Mikuličem v Rimu. Očitno so se desničarski in sredinski krogi zbal, da bosta državnik obravnavala tudi manjšinko problematiko, pa čeprav v okviru nenakopovnih odnosov, katerim botruje jugoslovanska gospodarska kriza. In vendar, jugoslovanska stran bi lahko na ves glas terjala, naj Italija uredi manjšinsko vprašanje in ne otežkoča z njim dvostranskih odnosov, prav sedaj, ko sta trdnost in razvoj Jugoslavije njen specifični interes.

Pred nekaj tedni smo se pogovarjali o posledicah sporazuma med ZDA in ZSSR o umiku evroraket z naše celine. V senatu sedi nekaj generalov, bivših članov glavnega štaba. Eden izmed njih je po svoje zelo preprosto ponazoril posledice za Italijo. Pogovor se je tikal stroškov, ki bi jih terjalo konvencionalno oboroževanje po umiku atomskega orožja. Stvar je zelo preprosta, je dejal general, vse je namreč odvisno od tega, kakšno Jugoslavijo bomo imeli na svojih mejah. Če bo šibka in nepomembna, bomo morali krepko zvišati svoje obrambne stroške. Če bo močna in samostojna, pa si te stroške lahko prihranimo. Zaključek? General je menil, da se Italiji splača pomagati Jugoslavi-

ji pri premoščanju njenih gospodarskih (in torej tudi političnih) težav... Nobe ne podrejenosti, torej, v rimskem vrhu, pač pa tudi usklajevanje interesov, ki niso samo strateški, pač pa tudi gospodarski. Italiji gre do tega, da si zagotovi dobro tržišče in v Jugoslaviji prekosi ZR Nemčijo. To pa niso mačje solze! Gospodarska pomoč, investicije in krediti so namreč dobro jamstvo za bodoči razvoj vsestranskega sodelovanja. V tem okviru vidimo tudi naše specifične interese.

Ne smemo zanemariti boja za odobritev zakona o mejnem in mednarodnem gospodarskem sodelovanju Furlanije-Juljske krajine, kakor ne potencialnih možnosti, ki se odpirajo gospodarskim pobudam naše (in zakaj ne, tudi italijanske) manjšine na tem področju.

Rimski vrh ter proslave 40-letnice ustave (z neizpolnjenim 6. členom) so spremljali visoki toni nenadne kampanje o položaju, oziroma izginevanju italijanske manjšine v Istri. Pri tem so vsega najmanj krivi sami Italijani v Jugoslaviji, ki so pravično in pravilno opozorili na svoje probleme in to na najbolj učinkovit način.

Politično raznolika in mestoma dvoumna pa je bila reakcija določenih itali-

Šempolajci so z vozom «Veselje, snaga in red vzdržuje svet» zmagali na letošnjem Kraškem pustu na Opčinah.

janskih krogov na to kampanjo. Mnogim, predvsem v Trstu, pa tudi v Rimu, je namreč spoznanje o postopnem izginjanju italijanske manjšine v Istri prišlo kot naročeni alibi za trditev o nezogibnosti izginotja manjšin (torej tudi slovenske) ali pa kvečjemu za oživiljanje tako imenovane «negativne recipročnosti», ki po domače pomeni, da Italija ne bo dala Slovincem tega, česar Jugoslavija ni dala italijanski manjšini v Istri. V nekaterih krogih je bilo slišati tudi najbolj grobo inačico te negativne recipročnosti in sicer v vzporejanju posameznih kategorij diferencirane zaščite, tako da bi za «memorandumsko» območje veljalo negativno načelo 25 odstotne prisotnosti (ali pa, v najboljšem primeru, dvojezičnost v Kopru kot v Dolini), položaj na Reki bi vzporejali s položajem v Trstu, položaj v Rovinju in hrvatski Istri s položajem v Gorici in Posočju, položaj na kvarnerskih otokih pa s položajem v Beneški Sloveniji. Grobo poenostavljanje, ki pa prinaša jasen rezultat: popolno asimilacijo velikih delov manjšine in ohranjanje «statusa quo» na tej in oni strani meje. Konec koncev so to krogi, ki so italijansko skupnost v Jugoslaviji že odpisali pred 40 leti, ker se je opredelila proti «eksodusu» v Italijo in za socialistično Jugoslavijo.

Zato ponavljamo in poudarjamo: neprejemljiva je vsaka recipročnost. Vsaka izmed naših držav se je v Osimu svezala za «najvišjo možno zaščitno raven» in to naj bo merilo medsebojnega «tekmovanja», katera bo znala bolje in učinkoviteje reševati svoje manjšinske probleme. Dolžnost Jugoslavije in njenih republik je, da skupaj z Unijo Italijanov najde najboljše rešitve in obvaruje to skupnost pred asimilacijo, Istro pa spremeni v «laboratorij sožitja», kot je pisalo v prvih progra-

mih tamkajšnjega komunističnega gibanja. Od besed o bratstvu in enakosti naj preidejo k dejanjem, sicer bo položaj tamkajšnje manjšine nov kamenček v mozaiku splošnega razkrajanja medčloveških in družbenih odnosov v federaciji, nov prispevek k njenemu razkrajanju.

Poudarjamo pa tudi, da je dolžnost Italije, da se končno loti reševanja problemov slovenske manjšine, kajti sklicevanje na nerešena vprašanja Italijanov v Jugoslaviji bi bilo le hinavsko in zlobno, nevredno države, ki zase trdi, da je demokratična.

No, kaj je novega z nami? Še vedno čakamo, da se zakonskemu osnutku KPI pridružijo še drugi tolikanj napovedani in opevani osnutki. Socialistična stranka ga še ni predložila, samo napoveduje ga. O njegovi vsebini tudi ni nič znanega, kar vzbuja določeno zaskrbljenost. Je mogoče, da o njegovi vsebini ne vedo nič niti slovenski socialisti? Ali pa moramo njihov molk tolmačiti kot znak velike zadrege, ker vedo, da nas bo vsebina razočarala?

Slovenska skupnost je svoj osnutek izdelala in ga namerava te dni predložiti. Osnutek vsebuje nekaj novosti, predvsem določeno razlikovanje med pravicami Slovencev na Tržaškem in Goriškem ter onimi v Beneški Sloveniji. Tu naj bi namreč imeli dvojezično šolstvo, nekako po koroškem modelu. Zanimiv predlog, vendar je pogoj za sprejemljivost prav povoljno mnenje neposredno prizadetih beneških Slovencev. SSK vsekakor pojmuje to kot obliko postopnosti, saj ohranja končni cilj ustanavljanja šol s slovenskim učnim jezikom v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini.

Odperto ostaja vprašanje «omizja», za katerim naj bi poiskali usklajeno kompromisno rešitev. O tem smo pisali pred

mesecem dni, vendar se stvari niso premaknile z mrtve točke. Je pa tudi res, da bi morali za omizje sestiti predstavniki zainteresiranih strank, se pravi predlagatelji zakonov. Če teh ni, kaj naj usklajujemo? Biasutti govori o 70 odstotkih za kompromis. Že prav, toda 70 odstotkov česa? Demokrščanskega zakona, ki smo ga že zavrnil, pa ga tokrat niso niti predložili? Ali 70 odstotkov našega osnutka? Tedaj naj nam nekdo pove, katerih 30 odstotkov pravic naj bi črtali. Ali pa misli celo na 70 odstotkov pravic, ki jih predvideva resolucija evropskega parlamenta? Tedaj bi bil dogovor na dlani in možen v nekaj dneh...

Je pa tudi res, da je demokristijan Biasutti to svoje «omizje» obljubil malodane povsod: v razgovorih s predstavniki SR Slovenije, na programskih konferencah KPI, na tiskovni konferenci slovenskih in italijanskih novinarjev, v intervjujih, na srečanju z beneškimi Slovinci... Predlagal ga je tudi parlamentarcem iz naše dežele, vendar je naletel na pristanek in soglasje samo pri predstavnikih KPI. Socialisti so ponudili drugo «omizje», na vladni ravni in sicer podtajnika Spinija. Je pa res, da se to «omizje» čedalje bolj oddaljuje zaradi bližajoče se vladne krize.

Tako se o «omizjih» za iskanje najmanjšega skupnega imenovalca, ki naj bi zadovoljil manjšino in ustrezal demokratični zrelosti republike, za sedaj samo še govori. Tudi Gorja je to omenjal, med svojim obiskom v Trstu, vendar na povsem neobvezujoč način. Iz ust bivšega predsednika vlade pa je obljuba izzvenela še kar neprepričljivo.

Odperto ostaja tudi vprašanje, kje naj steče razprava o naših pravicah. V teh dosedanjih zakonodajnih dobah je veljal dogovor, da se z vprašanjem jezikovnih skupnosti ukvarja poslanska zbornica, s Slovenci pa senat, kjer ima naša manjšina svoje neposredno zastopstvo. Zdi se, da bo to obveljalo tudi tokrat, čeprav smo bili priča poskusu preuśmeritve.

V poslanski zbornici medtem naglo (za sedaj) napreduje zakon o okvirni zaščiti jezikovnih skupnosti na apeninskem polotoku.

V njem pa se je naenkrat pojavila neznanstvena, politično skrupucana in zaskrbljujoča formulacija. Ko namreč našteva jezikovne skupnosti, katerim je okvirni zakon namenjen, je poleg Albancev, Grkov, Romov, Okcitanecv, Sardincev in Furlanov tudi omemba «ljudstev starodavnega slovanskega izvora». Prej so bili izrecno omenjeni Hrvati iz Moliseja, ki so sedaj izginili. Čemu ta splošna in nejasna formulacija, medtem ko vse ostale imenujejo z znanstveno točnim imenom? Past že poznamo, saj nam je bila nastavljena že pred leti: splošna formulacija o «starodavnem slovanskem izvoru» ni namenjena Hrvatom v Molizah (tudi njim),

pač pa beneškimi, rezijanskimi in kanalskim Slovincem, ki jih KD in PSDI nočeta priznati kot take, pač pa vztrajno gonijo tisto o «starodavnih Slovanih». Ime ni važno, le da se jih loči in obravnava drugače, torej ne skupaj z ostalimi Slovenci v Italiji.

Past pa je v tem, da se spet pojavljajo ljudje, ki nas bodo prepričevali z zlagano naklonjenostjo in govorili, naj vendarle sprejmemo to možnost, kajti okvirni zakon za jezikovne skupnosti bo sprejet že letos (tudi pred 10 leti so govorili tako!), medtem ko bomo morali na globalno zaščito čakati še dolgo, dolgo vrsto let. Beneški Slovenci bi tako dobili nekaj takoj, da bi lažje počakali na nove pravice. To naj bi torej bila najnovejša inačica «postopnosti», kakršne pa ne moremo sprejeti. Prvič zato, ker je ločevanje Slovencev nedopustno, etiketiranje s «staroslovanskim izvorom» pa poniževalno. Drugič pa zato, ker bi sprejetje take rešitve pomenilo, da smo se zares sprijaznili s tem, da globalnega zakona ne bomo imeli še dolgo, dolgo vrsto let. Končno pa so pravice iz tega okvirnega zakona tako prikrojene, da bi zares prišlo do obravnave beneških Slovencev na ravni folklorne skupnosti, ki goji svoje narečje in nič več. Skratka, zanje bi najbrž to pomenilo korak

nazaj ali kvečjemu stopicanje na mestu.

Zato ponavljamo: v okviru enotnega, homogenega zaščitnega zakona za Slovence od Milj do Trbiža je mogoče tudi govoriti o določeni postopnosti, ko gre za njihovo izvajanje v času in glede na vsebinsko kakovost, vendar to nima nič skupnega s poskusi, da bi Slovence iz videmske pokrajine izdvajali iz konteksta naše skupnosti in ustvarili tako alibi za zadnje možno trditev, češ da je ta rešitev z vključitvijo Beneških Slovencev v okvirni zakon o jezikovnih skupnostih dejansko tudi definitivna rešitev «slovenskega vprašanja» v Italiji, saj da imamo Slovenci na Tržaškem in Goriškem domala vse, kar potrebujemo, od šol in bank do društev, gledališča in časopisa. Kvečjemu bi potrebovali «ureditev in poenotenje kriterijev», kot zahteva neodvisni socialist Camber ali pa nekaj denarnih prispevkov za premostitev stiske naših ustanov. To pa je, če smemo, krepko premalo, skoraj nič.

Vse torej ustvarja videz, da skušajo vladne stranke (KD; PSI, PSDI) zavlačevati zadevo do upravnih in deželnih volitev v naših krajih, najbrž v upanju, da bomo komunisti (in torej tudi Slovenci) izšli iz volilnega spopada šibkejši ali pa da bo naša manjšina še bolj podrejena taktičnim interesom nekaterih

vladnih strank. Tedaj bi nam morda vsilili še slabše variante «zaščite».

Pri vsem tem se moramo zavedati, da vodimo boj zgodovinskih razsežnosti, ki smo ga podedovali od prejšnjih pokolenij borcev proti fašizmu in za svobodo, povojnih generacij, ki so se spopadle z najrazličnejšimi šikanami in so kljub temu ohranile našo skupnost, ji omogočile razvoj in strnjeno, visoko raven omike in odprtosti. Ta boj vodimo za bodoča pokolenja, naših otrok in vnukov, katerim bomo morali odgovorjati, kaj smo storili, na kakšnih temeljih smo gradili. Zato se ne moremo in ne smemo zadovoljiti s čemerkoli. In vedeti moramo, katera razmerja sil najboljše ustrezajo naši manjšini, kakšna zavezništva so ji potrebna, kolikšna borbenost naj pride do izraza.

Zato ni vseeno, ali bo na tržaških in deželnih volitvah KPI močnejša ali šibkejša, in koliko Slovencev bomo izvolili na naših listah v deželni svet, v pokrajinski in občinski svet, da bodo lahko učinkovito zastopali naše interese.

To so vprašanje, ki se ne tičejo «posvečenih» politikov, pač pa vsakega izmed nas. O tem je vredno, da se pogovarjamo in razmišljamo.

Stojan Spetič

France Klopčič:

Slovenski nacionalni program med graditvijo socializma

Teze o slovenski poti v prihodnost

Druga, izpopolnjena izdaja

Ljubljana 1984

Predgovor

Predloženo besedilo so narekovali dogodki zadnjih, pičlih dveh let pri nas v domovini.

To so bile težave pri uporabi v skupščini SFRJ Jugoslavije načela konsenza med republikami in pokrajinama, težave v gospodarstvu in odtod izhajajoče kritike in predlogi, med njimi tisti o reviziji našega političnega sistema, težko ali nikakor ne razumljivi odpori zoper stališča slovenske delegacije v skupščini glede izvoza in realizacije deviznih dohodkov, ki jih SR Slovenija prispeva četrtino, neskladja glede tako imenovanih »skupnih programskih jeder« v šolskem izobraževanju, ki so jih spremljali komentarji prav nič objektivne narave, kar se je pokazalo tudi na kongresu zgodovinarjev Jugoslavije oktobra 1983 v Arandelovcu, večkratno pristransko poročanje v beograjskem tisku o dogajanjih v Sloveniji, pojavljajoče se v občilnih zahtevah po »dekardeležitvi« sistema in ne navsezadnje dogodki na Kosovu.

V naštetih primerih je šlo za odklone od programskih stališč socializma in delno za protislovenska stališča. Eno kot drugo ni sprejemljivo.

Na predloženo besedilo so vplivala dalje razmišljanja o usodi narodov, zlasti malih, v današnjem svetu, tako v območju kapitalističnih dežel kakor v taboru socialističnih držav in med deželami nerazvitega ali tretjega sveta. Od teh razmišljanj, zelo širnih, naj omenim tri.

Prvo se nanaša na usodo narodov (ali nacij), ki so se odločili za socialistični razvoj. Ne gre upoštevati samo razrednih gibanj in interesov delovnih ljudi, marveč tudi gibanja in koristi nacij, zlasti malih. Socializem pomeni prav tako skrb za obstoj in razvoj narodov. Pomeni dodatne možnosti za male narode, zatirane v minulosti. Pogoji za razvoj pa so zelo razno-terti tako v raznih deželah kakor pri različnih narodih. Zato upravičeno govorimo o različnih družbenoekonomskih poteh v socializmu in moramo prav tako upravičeno priznati različen razvoj narodov pri graditvi socializma. Odtod se javlja potreba po spoznanju in utrditvi nacionalnih poti v socializem, a s tem v zvezi potreba po svojiskih in samostojnih nacionalnih programih v socializmu.

Zakaj nacija, še posebej majhna, ki je stopila na pot v socializem, ne bi mogla ali smela imeti posebnega nacionalnega programa za tak razvoj? Če

ga doslej ni imela ali je bil le nakazan, morda celo zakrnel, ga opredeljujmo ali izpopolnjujmo.

V primeru malega naroda Slovencev je dovolj zgodovinskih in sodobnih okoliščin, ki narekujejo izdelavo slovenskega nacionalnega programa. Če je to novost v družbi, naj prispeva k teoretičnim in praktičnim uspehom socializma.

Drugo razmišljanje upošteva obstoj protislovenskih in protijugoslovenskih težajev ali namer med zamejsko emigracijo in med določenimi krogi v domovini. Protisocialistično in protisamoupravljajsko delovanje teh krogov se oslanja med drugim na pomanjkljivosti v nacionalnih zadevah. Z izdelavo in razglasitvijo slovenskega nacionalnega programa med graditvijo socializma, za slovensko pot v prihodnost, onemogočimo hkrati kalno ribarjenje naših nasprotnikov.

Tretji razlog za program je spoznanje, da se med Slovenci širi razočaranje nad razmerami v federaciji, nezadostno ekonomsko in politično uredjenimi, še posebej zaradi pojavnosti v nekaterih okoljih starih, negodnih in spodletelih težajev po unitaristični ureditvi odnosov med narodi in po centralistični praksi v osrednjem državnem aparatu znotraj federacije, kar spodkopava socialistično in samoupravljajsko bistvo Jugoslavije. Takšno razočaranje (ali dvom o jugoslovanstvu) ustvarja povečano skrb posameznega naroda za svojo usodo in privodi k upravičenemu nacionalizmu. Odtod ni daleč do pretiranega ali popačenega nacionalizma, to je do nacionalnega šovinizma, nevarnega za vsako družbo. Zato bodi določitev slovenskega nacionalnega programa hkrati bistveno in učinkovito sredstvo zoper nacionalni šovinizem, za njegovo preprečitev.

Na nujnost slovenskega nacionalnega programa je napomnil Josip Vidmar že leta 1968 (Naš današnji problem), ko je ugotovil, da »položaj našega naroda vendarle še ni do kraja razčiščen, razjasnjen in urejen« ter zapisal, da »je stopila problematika naše narodnosti v novo fazo, katere bi se morali zavedati, za katero se moramo pripraviti in dokončno usposobiti«.

Zdaj pišemo leto 1984. Nujnost slovenskega nacionalnega programa med graditvijo socializma je postala hudo velika in sprejem programa neodložljiva.

Pisec, ki je upošteval že vrsto pripomb, ne nasprotuje nadaljnjim dopolnilom.

Konec 1983 – prva polovica 1984

I. del

Zgodovinska izhodišča in obči temelji

1. Položaj slovenskega naroda po drugi svetovni vojni

Slovenski narod (nacija, narodna skupnost) je po drugi svetovni vojni dosegel dvojno osvoboditev: nacionalno, ko se je znebil vseh tujih zatiralcev, in socialno, ko se je znebil kapitalističnega, razrednega izkoriščanja in zapostavljanja. Nacionalna in socialna osvoboditev ga je uvrstila med suve-

rene in napredne narode v Evropi in v svetu. Dosegel je cilje, ki so ga prevzemali in spodbujali stoletja. V njegovi zgodovini se je izvršil temeljit prelom. Ovire za pospešen nacionalni, gospodarski in kulturni razvoj so padle.

Zal je za slovenski narod opazen njegov del ostal v tujih državah kot narodna manjšina, ki do danes ni deležen globalne zaščite. Ni se do konca in dosledno uresničila zamisel o zedinjenju vseh Slovencev, ki jo je, obenem z zahtevu po samoodločbi Slovencev, podprla leta 1934 trojna izjava komunističnih partij Jugoslavije, Italije in Avstrije.

Hkrati je slovenski narod sprejel bratsko zvezo z jugoslovanskimi narodi in raznimi narodnimi manjšinami na novih temeljih in v obliki federativne države socialističnega tipa. Ustvarjene so bile razmere za vzajemno oporo in za skupno napredovanje.

Osvoboditev od razrednih izkoriščevalcev in njihovega zatiralskega državnega aparata je sprostila sile ljudskih množic, da so se odločile za graditev socializma in da je zato v kratkem času federativnega sožitja dosegla nova Jugoslavija izredno hiter razvoj na vseh družbenih področjih, zlasti v ekonomiki, ki je večino republik dvignil iz nerazvitosti na raven razvitih. Socializem je zaznamoval velik napredek, odkril nove nacionalne in socialne samobitnosti, predvsem načelo in sistem samoupravljanja.

Takšna ureditev in takšen razvoj sta slovenskemu narodu v nekaj desetletjih prinesla pridobitve in uspehe, kakršnih ni bil deležen stoletja. S ponosom lahko gleda na svojo preteklost in svoje pridobitve.

Zato vztraja pri pridobitvah svojega razvoja in se jim ne bo nikoli odrekal. Njegove možnosti za prihodnost koreninijo:

- a) v nacionalni svobodi ob prostovoljni federaciji z drugimi narodi;
- b) v socializmu, to je sistemu novega družbenega reda brez kapitalizma in brez deformacij v podobnem sistemu drugih držav.

Obe poglavitni ideji sta davni zgodovinski pridobitvi. Že v prvih letih tega stoletja je slovensko delavstvo spoznalo, da za majhen narod ni druge rešitve kakor socializem. Združilo je tako lastno kot narodovo usodo s socializmom. To spoznanje je sčasoma preželo ves slovenski narod, zlasti ker je delavstvo v naslednjih desetletjih izdelalo, razširilo in konkretiziralo nacionalni program Slovencev. Takšen potek je slovenskemu narodu ob ostalih pogojih, zagotovil sedanjost.

Slovinci so mnenja, da jim tudi v prihodnosti socializem omogoča najboljše rešitve. Socializma ni brez svobodnih narodov. Socializem ni družba, v kateri bi narodi izginjali. Nasprotno, socializem nudi narodom zanesljiv obstoj ter razvoj in napredek. Socializem ni prostor za poizkuse z nacijami kakor na primer: poudarjanje izjemnosti ene nacije v škodo drugih nacij, dajanje prednosti določenim jezikom, predpisovanje skupnih »jeder« v kulturi in podobno. Socializem je čas, ko veliki in mali narodi dosegajo vzpon in razcvet, kar je plod skupnih naporov in pripravljenosti velikih narodov, da napravijo prostor in druge pogoje za male narode. Zaradi zapostavljanja v preteklosti in zaradi demografske majhnosti zaslužijo mali narodi, da so od velikih ali večjih narodov deležni dodatnih pravic ali nadomestkov za majhnost. Napovedi o spajanju narodov ali njihovih jezikov so le tvegane domneve za vprašljivo daljno prihodnost, a včasih zgolj pretveza za raznarodovanje.

Ne odklanjamo določenih povezav z drugimi slovanskimi narodi, saj so v preteklosti koristile Slovincem v nacionalnih zadevah. Na to je opozarjala tudi 3. temeljna točka Osvobodilne fronte slovenskega naroda konec leta 1941.

2. Nujnost slovenskega nacionalnega programa v socializmu

V obdobju zadnjih štirideset let so narodi Jugoslavije dosegli pomembne uspehe v civilizacijskem, industrijskem, agrarnem, socialnem in nacionalnem razvoju. Ta razvoj je spremljal tudi razvoj družbenopolitičnega sistema, zlasti s sprejemom v začetku sedemdesetih let nove ustave in drugih temeljnih zakonskih določil, kar je prispevalo tako k novemu vzponu produktivnih sil kot k demokratizaciji celotne družbe. Ta vzpon ni potekal enakomerno, razodele so se demografske, nacionalne in kulturne težnje, ki so ustvarjale nova objektivna razmerja med narodi in narodnimi manjšinami in nove težnje med njimi, a s tem terjale nove, bogatejše oblike njihovega sožitja na višji ravni. V razvijajoči se socialistični družbi se neizogibno od časa do časa pojavlja zakonita naloga, razrešiti nacionalna vprašanja na vedno progresivnejši podlagi.

Zadnja leta so se v naši družbi zaostрила gospodarska nesorazmerja: prepočasna rast produktivnosti dela, zaostajanje nekaterih znanosti v primerjavi z najnaprednejšimi deželami, zlasti njene uporabe v materialni produkciji, upočasnitev tempa in obsega gospodarske rasti, kar je pripeljalo do brezposelnosti, in to različne v različnih republikah in pokrajinah, prehuda zadolženost federacije oziroma posameznih republik v kapitalistični tujini in s tem prvi pojavi vmešavanja mednarodnega finančnega kapitala v našo ekonomiko. Težave, ki so nastale, so občutili vsi delovni ljudje, ko se je znižala njihova življenjska raven.

Tako nacionalne težnje po novih razmerjih med narodi kakor umestni naporji za prebroditev gospodarskih težav so privedli do zapletov, do zaskrbljenosti, do poizkusov najti hitre in učinkovite rešitve. Povsem razumljivo so se pojavile razlike v gledanju na nacionalne zadeve, na gospodarske težave, na predloge za izhod iz zapletov. Pri tem se je pokazalo, da so ta gledanja dobila po eni strani nacionalna oblačila, tako upravičena kot neupravičena, po drugi strani obliko paničnega zatekanja k starim, preživelim socialnopolitičnim oblikam, za katerimi tiče unitaristične zamisli, a po tretji strani spodbudila krčevito vztrajanje na izbojevani poti. V zadnjem

času se v tisku sosednjih republik množe neupravičeni nastopi proti stališčem zastopstva Slovencev v federaciji ter poizkusi spremenjene razdelitve materialnih sredstev, zlasti finančnih, na škodo SR Slovenije.

Iz vseh navedenih vzrokov objektivne in subjektivne narave nastaja nujna, da Slovenci kot narod (nacija) in socialistična skupnost preverijo svoj nacionalni položaj v sodobni družbi in v jugoslovanski federaciji ter določijo smernice za prihodnost. Skratka, potrebno je sestaviti slovenski nacionalni program za dobo graditve socializma. To pomeni določiti izvirno slovensko pot napredovanja v socializmu. O tem bo tukaj govor.

Slovenski nacionalni program ni samo nujen, je tudi mogoč. Kot majhen narod si Slovenci laže pregledajo svoje življenje kakor pa veliki narodi in je njihov razvoj bolj dosegljiv vplivom volje in zavesti.

Slovenski nacionalni program med graditvijo socializma ne pomeni nasprotovanja ustreznim programom drugih narodov, če se odločijo zanje. Njegov nastanek pri Slovincih pred drugimi narodi je odvisen od razmer, v katerih so Slovenci nacionalno nekoliko bolj prikrajšani od nekaterih drugih narodov in je pri njih zavest o potrebi narodne celosti najbolj živa.

3. Slovenci so sila občutljivi za svojo nacionalno svobodo, vsak šovinizem jim je tuj

Slovenski narod v svoji zgodovini ni nikdar zatiral ali izkoriščal drugih narodov ali ljudstev. Stoletja je bil podjarmljen. Zategadelj,

– po eni strani visoko ceni in ljubi pridobljeno nacionalno svobodo, jo budno čuva in ljubosumno skrbi za vse svoje dele in za vsako, tudi najmanjšo pridobitev; kdor bi posegel po teh pridobitvah, bi spravil na noge ves slovenski narod, ki je pripravljen braniti svoj obstoj in razvoj;

– po drugi strani pa zna razumeti in spoštovati vsak narod, ki še ni svoboden ali se še čuti zapostavljenega in okrnjenega, ko si prizadeva za nacionalno svobodo.

Slovenski narod se tudi zaveda, da ga njegov geografski položaj v Evropi oziroma sosedstvo nekdanjih nasprotnikov in okupatorjev opozarja pred morebitnimi ponovnimi pohlepi po njegovem ozemlju, pa zategadelj ceni in čuva jugoslovansko federacijo in njeno obrambno moč. K zaskrbljenosti prispeva tudi dejstvo, da onstran meje SR Slovenije v neposredni bližini slovenskega ozemlja obstajajo vojaške baze in raketne rampe pakta NATO in varšavske zveze.

Slovenski narod ne pozna pohlepa po tujem ozemlju. Slovenci niso nikoli sanjarili o kakšni Veliki Sloveniji. Takšnih zamisli v njihovi idejni zgodovini ni bilo in nobenih zavojevalnih, ekspanzionističnih ciljev niso imeli. Zato jim je tuj nacionalni šovinizem. Naučili so se govoriti jezike sosednjih narodov. Boj za zedinjeno Slovenijo v preteklosti je terjal samo zgodovinsko upravičeno združenje različnih delov istega podjarmljenega naroda, brez vsakega posega po tujih ozemljih. Slovenski narod tudi ni obremenjen v nacionalnih zadevah z negativnimi težnjami, kakor so nacionalna izjemnost (ekskluzivnost), domišljav piemontizem, nacionalna nestrpnost ali nespoštljivost in mitološka zaverovanost v svojo preteklost, ne glede na naravo te preteklosti. Pač pa je v minulosti pogosto zapadal oportunističnemu popuščanju in nagnjenju h kompromisom, tudi kadar ni bilo v tem potrebe.

Odslej mora biti konec hlapčevskemu odnosu do narodne usode. To socializem zahteva in omogoča.

Hkrati je treba gojiti obstoječo pripravljenost slovenskega naroda do odkritega, nepristranskega in nesebičnega obravnavanja tako lastnih narodnih zadev kakor zadev drugih narodov.

Slovenski narod računa na podobno pripravljenost pri drugih bratskih in federativno združenih narodih Jugoslavije.

4. Načelo samoodločbe narodov velja tudi v socializmu

Slovenski narod se je desetletja držal temeljnega programskega načela v boju za nacionalno svobodo, to je zahteve po samoodločbi narodov s pravico do odcepitve od obstoječe države. Zgodovina dvajsetega stoletja je namreč potrdila življenjskost, pravičnost in uspešnost tega načela. Omenjeno načelo, uresničeno v Jugoslaviji kot federaciji narodov na podlagi prostovoljne združitve, se je izkazalo sposobno, da učinkovito ureja nacionalne zadeve in zagotavlja narodom svobodo.

Na kočevskem zboru odposlancev slovenskega naroda oktobra 1943 je Edvard Kardelj izjavil: »Slovenski narod stopa v bodočo Jugoslavijo po lastni volji, oprt na svojo pravico do samoodločbe.«

Zadnja desetletja so na primeru Jugoslavije hkrati potrdila, da ostaja programsko načelo samoodločbe narodov tudi pri socializmu temeljni kamen sožitja raznih narodov.

Teorija o socialističnih nacijah ni družbeno ter razvojno utemeljena in zato ni sprejemljiva.

Slovenski narod ostaja zvest omenjenemu programskemu načelu v nacionalnih zadevah. Zagovarjal ga bo dosledno, odločno in nepristransko za vse narode Jugoslavije, vstevši Albanec in narode Vojvodine, ter za narode po vsem svetu.

(se nadaljuje)